

TYHLE OKAMŽIKY

Bianca Bellová: Tyhle fragmenty

Host, Brno 2021, 198 s.

Jan M. Heller

Do souboru s názvem *Tyhle fragmenty* shromáždila Bianca Bellová své kratší texty. Tyto povídky už byly dříve publikovány v časopisech a literárních přílohách novin, vznikly jako audiopovídky pro rozhlas nebo se jim dostalo zveřejnění v kolektivní povídkové antologii.

Už toby mohlo počátku budít pochybnosti – vždyť tohle se přece dělá až při pořádání autorova souborného díla, pro literární historiky, aby měli k dispozici texty jinak obtížně dohledatelné. Jestliže takový knižní soubor vydává autor v plné tvůrčí síle jako řadovou knihu, je legitimní se ptát, jaký je ten dobrý důvod, který k tomu zřejmě má. Navíc si konkrétně Bianca Bellová komplikuje situaci tím, že je proslulá spíše jako autorka oceňovaných románů – tím spíš se v kontextu jejího díla povídky jeví jako cosi sekundárního, jako odštěpky od větších a relevantnějších děl či jako cvičné etudy, sepsované v pauzách mezi prací na důležitějších věcech. To ovšem souvisí s tím, že povídka jako taková má u nás trochu špatnou pověst, jsou zpravidla poklá-

dána za žánr vůči románu inferiorní; za to však Bianca Bellová nikterak nemůže.

Účelem tohoto trochu obsírnějšího úvodu je připravit půdu pro hlavní otázku, která nad četbou *Těchhle fragmentů* vyvstává: otázku po vztahu povídky a románu v rámci díla této autorky, ale i mimo ně. Menší plocha totiž Bellové podle všeho svědčí. Vodítkem může být už název celé sbírky, sice odvozený od titulu první povídky, ale možná výmluvnější, než autorka (nebo její editorka Klára Fleyberková) zamýšlela: Fragmentárnost je v románech Bianky Bellové viditelně podstatnou součástí poetiky, jež pracuje se zámlkami, místy nedourčeností a náznaky – v *Jezeře* (2016) i v *Moně* (2019) nechává čtenáře na pochybách ohledně lokalizace, kauzality a třeba i vyznění, pointy. Co se s takovým postupem stane, když ho přesadíme do terénu menších prozaických útvarů, které tak jako tak neumožňují žádné zvláštní autor-ské rozmachování? Není to těžké uhadnout: Bude působit přirozeněji.

Fragmentárnost na sebe v povídkách bere stejnou podobu. Autorka se drží své zásady nevysvětlovat víc, než je naprosto nutné. Zpravidla v prvním odstavci naskicuje několika tahy scénu přímo *in medias res*. Odosobněnou druhou osobou, větami bez podmětu, zcizujícími, exoticky znějícími jmény. Kdo, s kým, kde, proč – jako by všechno to, co se čtenář teprve potřebuje dozvědět, měl vědět už dávno, jako by od něj autorka čekala, že prostě v určitém okamžiku naváže na příběh, který už zná, v němž vystupují postavy, o kterých ví všechno. Je to postup trochu divadelní (a ano, i trochu teatrální), ale funguje, neboť pohání čtenářovu zvědavost po tom, co se dělo před jeho vstupem do děje a jak to souvisí s tím, co se teprve dít bude.

V některých povídkách se neděje skoro nic, jiným dominuje nějaká zátěžová, či přímo tragická událost. Napětí mezi banalitou každodennosti a tíhou traumat (a pozor: banalitou traumat!) je vedle již popsané práce s tempem druhým zdrojem čtenářské přitažlivosti. Přitom je sympatické, že se povídky neomezují na dramata partnerských nebo rodinných vztahů, ačkoli samozřejmě i taková témata zde najdeme. Častá je generační perspektiva, respektive její proměny při vnímání minulých událostí nebo snaha překonat jejich dlouhé stíny. Opakovaným tématem je stárnutí a s ním související roztržitost („Čestný profesor“) nebo ztráta společenské prestiže; obojí brilantně kombinuje povídka „Interview“, v níž se stará básnička, obklopená v domově důchodců „*stařenkami*“, jimiž tajně

pohrdá, na okamžik opět stane celebritou – díky mladému reportérovi, jímž ovšem opovrhne rovněž. Stařecké chátrání člena rodiny v povídce „Delirium“ zase působí jako žiravina na vztahy, které s okolím navazují mladší členové rodiny. Přinejmenším dvě povídky mají kriminální zápletku („Samozřejmě, že se podívala“ a „Žižkov, Žižkov“, jejíž vyznění je až trochu pulpové). A můžeme kombinovat dál: teenagerská perspektiva versus záchrana tonoucího („U jezu“) nebo psychické vyšnití („Múra“).

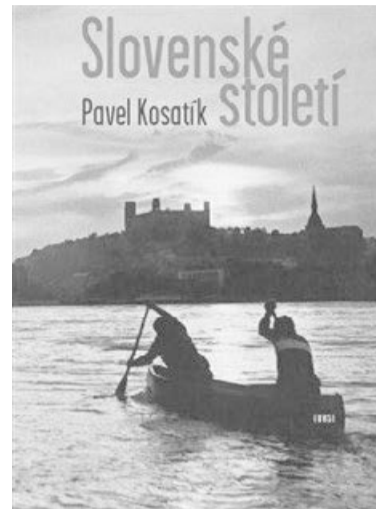
Pro povšechnou představu o obsahové stránce snad stačí. Vlastním tématem povídek však nejsou ani tyto závažné či méně závažné problémy, které každý zná buď z vlastního života, nebo aspoň z doslechu a jichž se Bianca Bellová rovněž dotýká, ať už to je výchova, domácí násilí, kulturní střety, či třeba „jen“ věčné spory mezi přemoudřelými vesnickými drbami a mladými holkami v plavkách, které se ovšem v extrémní situaci osvědčí jako mnohem užitečnější. Co jím tedy je?

Klíčové slovo pro pochopení výstavby těchto textů je „okamžik“. To, co povídky obsažené ve sbírce spojuje a co z nich vposledku činí (původně nezamýšlený) cyklus, je motiv okamžiku, který všechno změní – nebo se na okamžik něco podstatného změní. Do poklidné či pinoživé existence vpadne zločin, nemoc, nedorozumění, podivno, prostě něco, co pochopit, natož se s tím efektivně vypořádat, je (přinejmenším) momentálně nad síly postav... a to je vlastně všechno. Protagonisté v povídkách neprocházejí lineárním vývojem, jak velí pravidla pro psaní románu. Hezky to

je vidět na povídce „Konec sezóny“, v níž se rozhovor dvou exemplářů rodu *Čecha dovolenkového* v sepraných hadrech z vietnamské tržnice (jeden pro exotizaci mluví šťavnatým karvinským dialektem) u hotelového bazénu v jakémsi „resortu“ vyvine v nečekané porozumění nad sdíleným osudem, který každého z nich jinak donutil k tichému každodennímu hrdinství.

Ano, opět narážíme na již dříve pojmenovaný přesmyk, s nímž Bianca Bellová pracuje: Banalita se může proměnit v osudovost a zase zpět – během jediného okamžiku. ■

TVAR INFORMUJE

Vydává nakladatelství Torst

TVAR INFORMUJE

Zimní Knihex 11½ se uskuteční 11. – 12. 12. 2021
v Pražské tržnici v Holešovicích,
v hale č. 13

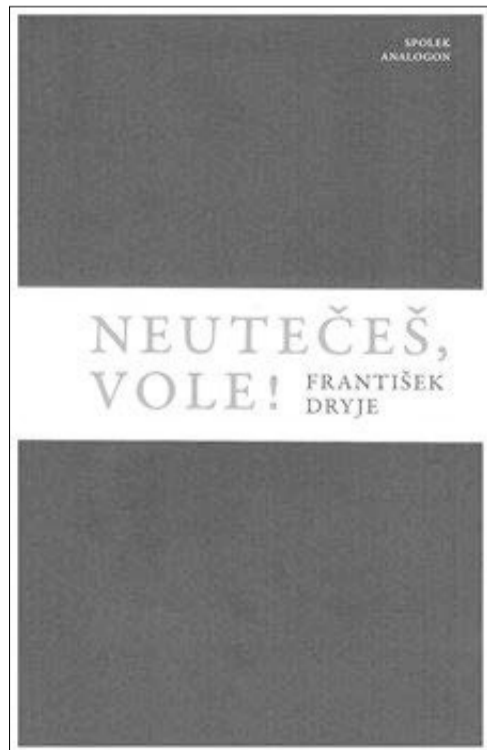

BÁSNÍK, JENŽ SE NEZTRATIL V POUHÝCH GESTECH

František Dryje: Neutečeš, vole!

spolek Analogon, Praha 2021, 130 s.

Jan Gabriel

Poesie Františka Dryjeho (nar. 1951) je osobitá, ba nezaměnitelná, a to nejen v rámci

surrealismu. Dokládá to i básníková poslední sbírka *Neutečeš, vole!* – způsobem výrazu, nedorozuměním a záladnostmi slov i samotné řeči, jako by natažené na skřípce, smyslem pro konkrétnost stejně jako promluvou plnou sarkasmu, zámlk i vnitřního smíchu. Tedy podstatnými hodnotami, vlastními téměř celému českému poválečnému surrealismu.

Spíše než každodenními gesty, jimiž osvětluje zahlédnutá anebo jen tušená vnitřní území, Dryje tyto hodnoty mapuje vlastní, často provokativní řečí plnou zvrátů a odbočení, neustále obnovovanou dispozicí k výsměšnému posunutí významu i zvukových vlastností jednotlivých slov či celých veršů. A tedy i následných asociací, takže nikdy nemáme jistotu, že to, co čteme, je to, co je vskutku na stránce: „Všechno zlé je pro něco modré / zatáčky plné rozostřených vrtulí / králičí hora / z níž leze na svět párek / už týden neustlaných / deštných pralesů“ nebo „*takový zápal / mozkových lan*“ či jinde „*a další týden ještě, ještě – / deště / přivaly, nevalná domovní zranění / v chrámu na ranveji*“.

Dryjeho nejnovější sbírka se skládá se čtyř částí: „Sentimenty“, „Pakoány“, „Postaru se mít nedá“ a „Neutečeš, vole!“, z nichž každá nabízí poněkud jiné básnické dobrodružství. V té první se Dryje obrací do dětství či dospívání, k tématům, jako je radost, čas, larvy a mraky, fotbal, a to v polohách přinejmenším znepokojujících – nejen svou mnohoznačností, ale i obrazy, v nichž se skepse pojí s obyčejným vztekem, který je, jak tvrdí básník, „*mírou věcí*“. Básnický jazyk s ambivalentní výřečností, konkrétní obrazy s čistě osobními mýty, absurdní činnosti se syrovou realností a parafráze s gro-

teskní myšlenkou. Ostatně co víc si můžeme přát, když „*na kolejích čeká... vlak*“.

Překvapivé a neotřelé obrazy dokážou vdechnout celé básni bezprostřední a ztřeštěnou, či ještě lépe potrhlou závrať: „*v chatrči umírá / náš Honzík na kurděje / a pořád žere / játra rád / a pořád / namísto sestry / fantomy, larvy / převrací / a rolbou / trhá ze všech / kolemjdoucích / mraky*“.

Druhá část sbírky představuje polohu, která se u Dryjeho jinak téměř neobjevuje. Jde o krátké verše, málem na jedno nadechnutí. Jsou to až jazykové tříště, někdy pouhé aforismy, které básník „vypouští“ coby podivuhodné hermetické pečete k jakýmsi již prožitým či budoucím obřadům. Závěrečný text jako by již volně uváděl nanejvýš aktuální zbylé části sbírky: „*NĚKTERÍ HORUJÍ / a jiní pojídají jiní / zkuste to pitomci / chutná po koruně / až a / jak*“.

Neutečeš, vole! je však především v pravém smyslu skladbou, rozsáhlou, vnitřně členěnou, a zejména inspirovanou básní, která dala název celé sbírce. Básník zde rozevírá všechny poklady svého vidění, syrovost světa plnou protichůdných impulsů, jeho rozpadající se spektakl, nebezpečný přízvuk. Nechává dlouze rozeznít svůj volně plnouchý verš. Vize, každodennost, vzpomínky i osobní obsese si neustále vyměňují místo, navzájem se osvětlují a umocňují v různých rovinách a tónech. Co se vlastně děje, kdo koho honí, obtěžuje, kdo je prorok a kdo jen kocovinou, co jsou „*kastrační rituály*“ a co je covid a kde probíhá „*svěcení cara*“? Místy jako by Dryje pozapomněl na surrealismus a do textu se možná i nechtěně, nicméně přesvědčivě vloudí ne-li

existencialistický, tak bezpochyby existenciální nádech: „*už o tom byla řeč a banalita tlumí tremolem / jenomže pořád furt se pranic NEDĚJE*“.

Nicméně báseň jako celek není osudově, ale ani ironicky spjatá s resignací, jak by se mohlo místy zdát. I v banalitě je náhle cítit příkladný lyrismus, černé roláky nejsou jen efektní rekvizitou, ale uchovávají si tajemství – a stále ještě, přese všechna zklamání, stojí za to „*přivonět ke stínu*“. Odmítavé gesto by samo o sobě zůstalo pouhým gestem, byt i svrchaným. Dryje je však propojuje s jiným nábojem, mnohdy tak osudovým pro básnickou promluvu – s neustále obnovovanou revoltou, touto jedinečnou výzvou světu. Zůstává jako „*jediná NADĚJE, naděje ze dna na den, a ani o sten víc / zasklívej jí a zase rozesklívej / a to je vše / a nemusíš se ani / učit anglicky*“.

Nová sbírka Františka Dryjeho bezesporu patří k těm, které unesou přívlastek významná. A to nejen pro svou inspirovanost, sled postojů, orientaci i konfliktnost, pro to, jak zachází s jazykem a jeho stále častějším vyprázdněním, stejně jako – v pravém smyslu – s alchymii slova. Ale i tím, že právě Dryjeho poesie i přes občasné karamboly výmluvně dokládá, že zdejší surrealismus má stále daleko k tomu, aby se stal pouhou uměleckou rekvizitou. Nadále zůstává, alespoň ve svých nejsilnějších polohách, příkladem neustále obnovovaného osobního dobrodružství i dialogu se skrytou, ale o to skutečnější tvář světa. ■